

Nr 127.

Av herr **Schedin**, om skrivelse till Konungen, angående åvägbringande av utredning rörande åtgärder till främjande av småkvarnarnas verksamhet.

Mälareprovinsernas elektriska länsförening har genom sin ordförande, landshövding Hj. L. Hammarskjöld, i bilagda skrivelse av november förlidet år till chefen för kungl. kommunikationsdepartementet framhållit den betydelsefulla verksamhet, som bedrivs av de över landsbygden spridda småkvarnarna, och påkallar statsmakternas uppmärksamhet på vikten av, att denna verksamhet på lämpligt sätt uppmuntras, i ändamål att åvägbringa en önskvärd konkurrens med de av kvarntrusten kontrollerade storkvarnarna inom landet. Länsföreningen framhåller därvid bland annat:

1:o. Den svårighet småkvarnarna ha att kämpa med i konkurrensen med storkvarnarna på grund av de betydligt högre energiavgifter för elektrisk kraft, som dessa förra få betala vid anslutning till kungl. vattenfallsstyrelsens kraftverk än storkvarnarna, och att dessa avgifter äro så höga, att man på flera håll står i begrepp att återgå till begagnande av oljemotorer eller annan drifkraft.

2:o. Småkvarnarnas prisreglerande verksamhet särskilt i avseende å prisbildningen å spannmål. Därvid uppvisas, att lantbrukarna tidvis erhålla högre pris för sin råg, tack vare konkurrens från småkvarnarna med kvarntrusten om råginköp. En liknande konkurrens vid kvarnarnas inköp av vete vore för lantbrukarna synnerligen önskvärd.

3:o. Då första villkoret för en dylik verksamhet från småkvarnarnas sida är ett lågt kraftpris, begäres en undersökning i vad mån vattenfallsstyrelsen kan stödja småkvarnarnas verksamhet, särskilt genom att sänka sina för dessa kvarnar nu gällande taxor, vare sig de redan med vattenfallsstyrelsen tecknat för längre tid gällande kontrakt eller ej.

Statsrådet och chefen för kungl. kommunikationsdepartementet har remitterat denna skrivelse till kungl. vattenfallsstyrelsen, som den 8 januari d. å. däröver avgivit bilagda yttrande.

Vattenfallsstyrelsen anser sig i detta hava bevisat rättvisan av nuvarande taxor och olämpligheten av en ändring av desamma därmed att det framgår, att, om storkvarnarna skulle använda strömmen, i stället för 3,000 à 4,000 timmar, allenast 1,400 timmar pr år såsom vid småkvarnarna van-

ligen är fallet, skulle deras kilowattimmepris bliva ungefär detsamma som småkvarnarnas. Vattenfallsstyrelsen nämner emellertid icke huru mycket högre kilowattimmepris småkvarnarna skulle få betala än storkvarnarna, om småkvarnarna utökade sin utnyttjningstid från 1,400 till 3 à 4,000 timmar. Vattenfallsstyrelsen har vidare vid angivandet av småkvarnarnas kilowattimmepris ej alls medräknat kostnaderna för kraftledningar från vattenfallsstyrelsens transformatorstationer till resp. småkvarnar, vilka av dessa måste bestridas. Räntan, amortering och underhåll härav ökar avsevärt kilowattimmepriset, varigenom vattenfallsstyrelsens ovannämnda jämförelse mellan storkvarnarnas och småkvarnarnas kraftpris blir fullständigt vilseledande. För storkvarnarna åter bortfaller ofta denna kostnad, enär kraftleverantören, för att förmå dem att övergå till drift med vattenkraft från förut av dem använda egna förstklassiga värmemotorer, i allmänhet kostnadsfritt måst framdraga ledningar till dessa.

För övrigt skulle man kunna, även ur vattenfallsstyrelsens formalistiska synpunkt, motivera en prissänkning av småkvarnarnas kraftpris med, att då småkvarnarna allenast utnyttja sitt kraftbelopp 1,400 av årets 8,760 timmar, finnes för vattenfallsstyrelsen alltid den möjligheten att genom införandet av lämpligt avpassade taxor sälja denna kraft så att säga en gång till d. v. s. under de 7,360 timmar av året, då småkvarnarna ej utnyttja strömmen. Genom dylik kompletterande försäljning skulle för vattenfallsstyrelsen ett tillfredsställande, med storkvarnarnas jämförligt kilowattimmepris ernås.

Vidare framhåller vattenfallsstyrelsen, att småkvarnarna med fördel skulle kunna erhålla sin elektriska energi genom distributionsföreningarna efter den för någon tid sedan införda nya taxan för distributionsföreningar, varvid energikostnaden enligt vattenfallsstyrelsens beräkningar skulle bliva 8 à 9 öre per kilowattimme. Härvid förbiser vattenfallsstyrelsen ävenledes kostnaderna för ränta, amortering och underhåll, vilka i detta fall distributionsföreningarna ärligen måste utdebitera för sina anläggningskostnader för kvarnens anslutning till ortsnätet, varigenom i själva verket småkvarnarnes resulterande kilowattimmepris blir inemot dubbelt mot det av vattenfallsstyrelsen ovan angivna.

Vattenfallsstyrelsen medger emellertid till sist det berättigade i länsföreningens krav på taxa för kvarnar, som kunna framgångsrikt konkurrera med oljemotorer, men antyder ej, huruvida vattenfallsstyrelsen har några avsikter att i detta fall göra något tillmötesgående.

Uppenbart kräver denna betydelsefulla fråga en ingående utredning, som allenast Kungl. Maj:t kan åvägabrunga. Då såsom framgår av vattenfallsstyrelsens ovan berörda skrivelse vattenfallsstyrelsen icke är intresserad av en dylik utredning och den därför lämpligen bör anförtros åt opartisk sakkunnig, anser jag, att ett särskilt anslag bör ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för densamma. Detta anslag torde kunna begränsas till ett förslagsanslag av 2,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa opartisk utredning om de åtgärder, som kunna inom den närmaste framtiden ifrågasättas för att främja småkvarnarnas verksamhet i konkurrensen med de av kvarntrusten kontrollerade storkvarnarna, särskilt med avseende på billig kraftleverans från vattenfallsstyrelsen, och för detta ändamål för år 1924 ställa ett förlagsanslag av 2,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande.

Stockholm den 21 januari 1924.

Carl G. Schedin.

Bilaga 1.

Till statsrådet och chefen för kungl. kommunikationsdepartementet,

Stockholm.

Lantbrukets beroende av kvarntrusten, när det gäller dess avsättning av spannmål, har på senaste tiden allmänt diskuterats. I detta sammanhang torde det ej vara ur vägen att beakta den verksamhet, som utövas av de över hela vårt land spridda småkvarnarna. Dessas främsta uppgift är att stå de omkringboende lantbrukarna till tjänst med att förmala spannmål, s. k. mäld, för att täcka deras behov av mjöl. Detta är en verksamhet, vars allmännyttiga betydelse ej tillräckligt beaktats.

Då dessa kvarnar i allmänhet återlämna lantbrukarnas egen spannmål förädlad till mjöl och kli, erhålles

dels ett mjöl, vilket till skillnad från det s. k. lyxmjölet icke innehåller någon utländsk spannmål och rätt behandlat giver ett sundare bröd, på samma gång som importen av spannmål minskas,

dels av kliet ett kraftfoder av stort värde för kreaturen, varigenom importen av kraftfoder minskas.

För detta ändamål användas lantbrukarnas egna magasinsbyggnader, inga andra transportkostnader än kostnaderna för lantbrukarnas egna skjutsar och inga mellanhänder, varigenom omkostnaderna i möjligaste mån inskränkas.

Då emellertid denna förmalning av mäld ej giver kvarnarna full sysselsättning varje dag, idka de ofta vid sidan därav malning för försäljning av mjöl och kli i egen räkning till affärsmän i den omkringliggande trakten och uppköpa för detta ändamål spannmål av ortens lantbrukare. På detta sätt utöva de i viss mån en lofvärd konkurrens med storkvarnarna såväl vid inköp av spannmål som vid försäljning av mjöl, om ock denna hittills på grund av den mindre omfattning, vari denna verksamhet bedrives, ej är av större betydelse.

Till en början drevos dessa kvarnar av vinden eller av vattnet i smärre åar, men på grund av dessa drivkrafters ojämnhet hava de ofta ersatts av

värmotorer eller elektriska motorer. Under kristiden elektrifierades också många dylika småkvarnar.

Sedan dess hava emellertid de förhållanden, under vilka dessa företag arbeta, ändrats så att de för närvarande hava att kämpa med utomordentligt stora svårigheter. I ett flertal fall torde deras ekonomi vara så svag, att de icke kunna fortsätta uttaga elektrisk kraft, vare sig detta nu sker direkt från vattenfallsstyrelsen eller genom till vattenfallsstyrelsen anslutna distributionsföreningar, utan måste återgå till användandet av oljemotorer. I de fall distributionsföreningarna stå som mellanhand vid dylik leverans, kan en förlust av en ansluten kvarn bliva ödesdiger för hela distributionsföreningens ekonomi.

Vid denna industri, där försäljningskostnaden till väsentlig del utgöres av kostnaden för drivkraften, är kraftpriset av utslagsgivande betydelse. Det är icke ekonomiskt möjligt för densamma att betala ett pris av 10 à 12 öre pr kilowattimme, såsom vattenfallsstyrelsen f. n. i bästa fall debiterar, i synnerhet om man beaktar, att vattenfallsstyrelsen samtidigt säljer kraft till storkvarnar inom detta distrikt, åtminstone i visst fall, till mellan 2 och 3 öre per kilowattimme.

Om man också kan förstå vattenfallsstyrelsens åtgärd att sälja kraft till lägre pris till en storkvarn, som kräver ett stort kraftbelopp, än till en småkvarn, som kräver ett förhållandevis litet kraftbelopp, så blir dock resultatet härav fördärligt för en ur många synpunkter utomordentligt önskvärd småindustri på landsbygden. Detta är så mycket betänkligare, som införandet av en beständig drivkraft skulle möjliggöra för denna småindustri anskaffandet av förbättrade maskiner och dymedelst en utvidgning av dess verksamhet, vilket för landsbygdens spannmålsodling vore av stor betydelse. Riktigheten härav bekräftas för övrigt under det gångna året av priset å råg. Som bekant kunna småkvarnarna framställa rågmjöl av såväl högre som lägre kvalitet, fullt jämförligt med storkvarnarnas, då härför erfordras ett relativt enkelt maskineri. På grund härav hava under vissa tider förliden säsong det abnorma förhållandet ägt rum, att lantbrukarna fått samma pris för sin råg som för sitt vete, vilket uteslutande berott på småkvarnarnas konkurrens om råg med storkvarnarna.

De maskinella anordningarna för framställning av vetemjöl äro mer komplicerade, varför småkvarnarnas inflytande i avseende på prisbildningen å vete för närvarande är högst obetydligt. Införandet av bättre maskinell utrustning härvidlag är emellertid blott en kraft- och kapitalfråga.

Främsta förutsättningen för denna verksamhet är emellertid ett *lågt kraftpris*.

Mälareprovinsernas elektriska länsförening, som av ett flertal dylika småkvarnar uppmanats att medverka till en nedsättning i kraftpriset för detta ändamål, tillåter sig härmed underdånigst anhålla om att Ni, herr statsråd, behagade undersöka i vad mån möjlighet från Kungl. vattenfallsstyrelsens sida föreligger att tillmötesgå en dylik framställning.

Stockholm i november 1923.

Mälareprovinsernas elektriska länsförening u. p. a.

Hj. L. Hammarskjöld.

Bilaga 2.

Till statsrådet och chefen för kungl. kommunikationsdepartementet.

Genom remiss av den 14 nov. 1923 har vattenfallsstyrelsen anmodats att avgiva yttrande angående framställning från Mälardöningarnas elektriska länsförening om nedsättning av kraftpriset för småkvarnar. Vattenfallsstyrelsen får med anledning härav värdsamt anföra följande.

I länsföreningarnas skrivelse göres en jämförelse mellan kraftpriset för storkvarnar och småkvarnar. Som exempel på det förra nämnes en storkvarn inom Mälardöningarna, som skulle ha ett kraftpris mellan 2 och 3 öre. Småkvarnarna säges däremot i bästa fall åtnjuta ett kraftpris av 10 å 12 öre. Det medgives av länsföreningen att visserligen skäl föreligga för olika debitering, men resultatet blir dock enligt länsföreningens mening fördärligt för de ur många synpunkter utomordentligt önskvärda småkvarnarna på landsbygden.

Skrivelsen är baserad på en oriktig uppfattning av storkvarnarnas och småkvarnarnas kraftpris.

Storkvarnarna i Uppland och Södermanland arbeta med *högre* kraftpris än länsföreningen antyder. Tre av storkvarnarna hava avslutat kontrakt *före den år 1917 inträdande prisstegringen*. Deras kraftpris är i medeltal c:a 3,25 öre per kilowattimme och detta pris överensstämmer exakt med det kraftpris, som betalas av det från Älvkarleby kraftverk genom Uppsala stad matade kvarn, som enligt tidigare muntliga uppgifter torde avsetts i länsföreningens skrivelse. 3,25 öre per kilowattimme är ju i och för sig ett högre pris än det av länsföreningen uppgivna 2 å 3 öre. Väl att märka beror emellertid detta pris av c:a 3,25 öre för vissa storkvarnar därpå

att kraften kontrakterats före fördyringen 1917 och vad angår de till Älvkarlebynätet inkopplade kvarnarna att leveransen fullgöres från anläggningar, som byggts till fredspris,

att kraften utnyttjas med 3,400—4,000 timmar utnyttjningstid pr år,

att kraften levereras i närheten av större sekundärstation.

I samtliga dessa fall äro kvarnarna anslutna till kommunala nät och kvarnarna hade redan före elektrifieringen egna moderna kraftgenereringsanläggningar. Det pris, som vederbörande kommun beviljat kvarnarna, har åtminstone i tvenne fall bestämts särskilt lågt med hänsyn till det gagn kommunerna under vissa förhållanden kunna göra sig av dessa reservmaskiner.

Om dessa storkvarnar i likhet med småkvarnarna använt kraften med endast 1,400 timmars utnyttjningstid per år — ett statistiskt genomsnittsvärde för småkvarnarna under år 1922 — så skulle trots alla gynnsamma betingelser storkvarnarnas pris enligt de avslutade kontrakten hava blivit 6 å 8 öre per kwh.

Två storkvarnar arbeta med kontrakt, tillkomna *under samma tid som större delen av landsbygdselektrifieringen*, d. v. s. under dyrtiden. Deras kraftpris har under 1922 varit

för ena kvarnen	5,1 öre per kilowattimme,
» andra »	6.7 » » » »

Båda kvarnarna ligga relativt gynnsamt i förhållande till de matande större transformatorcentralerna, den ena dock sämre än övriga här behand-

lade storkvarnar. Utnyttjningstiden är 2,600 resp. 2,850 timmar per år. Vid 1,400 timmar skulle priset vid oförändrad maximieffekt och taxa hava blivit resp. 7,5 och 11 öre.

Trenne storkvarnar med förkrigskontrakt betala alltså vid 3,400 à 4,000 timmars utnyttjningstid 3,25 öre per kilowattimme och skulle vid 1,400 timmars utnyttjningstid, med samma taxa och maximieffekt, hava betalt 6 à 8 öre per kilowattimme. Tvenne storkvarnar med dyrtidskontrakt betala vid resp. 2,850 timmars utnyttjningstid 5,1 à 6,7 öre per kilowattimme och skulle vid 1,400 timmar hava med oförändrad taxa och maximieffekt betalat 7,5 resp. 11 öre. Alla dessa kvarnar ligga dock nära invid de sekundära transformatorstationerna.

Liksom för storkvarnarna har kraftpriset även för de industriella *småkvarnarna* påverkats av dyrtiden. För småkvarnar *direkt* anslutna till Älvkarleby kraftverks egna nät varierade kraftpriset under år 1922 från 6,7 till 13,5 öre per kilowattimme; medeltalet utgjorde 10 öre. För år 1923 torde motsvarande siffror vid direkt tillämpning av kontrakten bliva minimum 6,7, maximum 10 à 12 öre, medeltal c:a 9 öre. Att priset minskat sammanhänger därmed att i de ur abonnentsynpunkt ogynnsammaste kontrakten priset regleras nedåt i mån av sjunkande kolpris och sjunkande levnadskostnadsindex. Tages hänsyn till en redan beslutad begränsning av kilowattimmepriset till maximum 10 öre för dessa småkvarnar, bliva 1923 års avgifter ännu något lägre.

Det finnes en annan kategori av småkvarnar, som få sin kraft indirekt genom distributionsföreningarna. Före 1923 hava dessa — som naturligtvis malt under spärrfri tid — fått sin kraft från vattenfallsstyrelsen till i huvudsak 10 öre per kilowattimme. Som av det föregående framgår, är redan detta ett ganska rimligt pris.

På sista tiden hava vissa jämkningar av detta pris gjorts med ungefär samma innebörd som de ändringar, vilka åstadkommas genom den nya rabatttaxan. Enligt denna »1923 års rabatttaxa» för distributionsföreningar kommer förbrukningsavgiften att bliva 7 öre per kwt och priset för kraft till kvarnarna torde av distributionsföreningarna beräknas till 7 à 10 öre allt efter storleken av distributionsföreningarnas förbrukning. Medelpriset för kraften till de genom distributionsföreningarna anslutna kvarnarna torde icke komma att överstiga 8 à 9 öre per kilowattimme.

De ogynnsammast ställda småkvarnarna hava alltså f. n. kraftpris, som är lägre än det länsföreningen uppgiver vara det gynnsammaste, till vilket en småkvarn kommer. De gynnsammast ställda småkvarnarna (med förkrigskontrakt) hava samma kraftpris som en av storkvarnarna med dyrtidskontrakt. Genomsnittspriset för småkvarnarna är endast några 10-tal procent högre än det genomsnittspris storkvarnarna skulle med sina nuvarande kontrakt betala ifall kraften användes, såsom i genomsnitt vid småkvarnar är fallet, med endast 1.400 timmars utnyttjningstid per år. Och dock är kostnaden för kraftöverföringen till småkvarnarna och kraftförlusterna vid överföringen väsentligt mycket större än för storkvarnarna, efter som kraften måste från de sekundära transformatorcentralerna överföras till förbrukningsplatsen över ett dyrbart bygdenät och före uttagningen nedtransformeras i tertiära transformatorstationer.

Härav torde framgå, att småkvarnarna på landsbygden hava en möjligast gynnsam ställning. I de framställningar, som från abonnenthåll riktats till vattenfallsstyrelsen, har nog också tidigare oftast framhållits, att små-

kvarnarnas avgift synes lantbrukarna vara väl låg i förhållande till den avgift, lantbrukarna själva få betala för hushållskraft. Så till vida är emellertid styrelsen av samma uppfattning som länsföreningen, att kvarnarna, oberoende av kraftpriset i övrigt på landsbygden, om möjligt böra erhålla ett sådant kraftpris, som kan framgångsrikt konkurrera med oljemotorer.

I de särskilda fall, där tillfällig nedsättning av de kontrakterade avgifterna visat sig vara motiverad, ha därför abonnenterna, efter direkt hänvändelse till vattenfallsstyrelsen eller dess organ, fått sina avgifter reglerade, och kommer vattenfallsstyrelsen även framdeles från fall till fall pröva gjorda framställningar rörande taxorna. Detta är otvivelaktigt det både affärsmässigt och administrativt lämpligaste sättet att behandla dylika frågor. Styrelsen kan icke underlåta att framhålla, att den tendens, som för närvarande föreligger, att önskemål från enskilda föreningar icke behandlas direkt mellan dessa och vattenfallsstyrelsens organ utan i stället framföras av någon länsförening genom skrivelse till Kungl. Maj:t eller till statsrådet och chefen för kungl. kommunikationsdepartementet, leder till ett ytterst tungrott arbetssätt.

Vattenfallsstyrelsen får härmed hemställa, att länsföreningens skrivelse icke må föranleda någon ytterligare åtgärd från herr statsrådets sida.

Remisshandlingar bifogas härmed.

I behandlingen av detta ärende hava styrelsens samtliga ledamöter deltagit.

Stockholm den 8 januari 1924.

F. Wilhelm Hansen.

W. Borgquist.

Kungl. statskontoret.
Byrådirektören och ombudsmannen.

P. M.

Säkerhet för kraftledningslån.

- Alt. 1. *Borgen av kommun* med Kungl. Maj:ts därtill lämnade tillstånd.
- Alt. 2. *Vederhäftig personlig borgen.* Borgen skall vara solidarisk, proprie och gälla tills full betalning sker.
Vederhäftighetsintyg skall vara utfärdat av länsstyrelse eller domare.
- Alt. 3. *Hypotek,* bestående av inteckningar med bästa rätt i vederbörande strömfallsfastighet eller fastighet med elektrisk huvudstation med kraft från statens ledningar och liggande inom $\frac{2}{3}$ av anläggningskostnaden, beräknad efter före kriget gällande pris.
- a) Instrument över värdering av den fasta egendomen utav kompetent statstjänsteman. Uppgift å dylik person kan inhämtas genom undertecknads försorg;

- b) Nytt gravationsbevis;
- c) Senaste taxeringsbevis;
- d) Uppgift å fasta egendomens inköpspris och gällande brandförsäkring.

Anm. Är inteckning fastställd i strömfallsfastighet fordras vederbörande vattendomstols protokoll och laga kraftvunna utslag, utvisande bland annat vattenrätten.

Alt. 4. *Borgen samt hypotek eller annan säkerhet, som statskontoret godkänner.*

Förutom under alt. 1—4 angivna handlingar erfordras:

- 1) Skuldförbindelse enligt formulär.
- 2) Nytt firmabevis.
- 3) Senaste styrelse- och revisionsberättelse samt balansräkning.

Byrådirektören och ombudsmannen.
